

Naš izziv za levico

Kako naprej, s kakšno politiko, v kakšni obliki in s kakšnimi programi, ta vprašanja so pravzaprav sestavni del obstoja naše partije, saj smo si jih v KPI vedno postavljali in nanja dajali primerne odgovore glede na razmere, kot so se v družbi od obdobja do obdobja oblikovale oziroma smo jih mi pomagali oblikovati. Odgovori so bili posodabljanje partije in njene politike, njenih programov in stališč.

Današnje razmere oziroma nagle, izredne zgodovinske spremembe v Evropi in svetu na eni strani ter na drugi, italijansko stanje, ki ga označuje blokiran politični sistem, vse to zahteva od nas primerno prenovo.

Če ne bi bili sposobni te prenove, bi tvegali, da se nam oddaljita svet in zgodovinski razvoj; tvegali bi, da bi se nadaljevalo postopno a nezadržno izgubljanje naše moči (kot se dogaja v zadnjih letih) do take mere, da ne bomo v tej družbi več pomnilni in predstavljali to, kar še pomenimo in predstavljamo.

Seveda, vprašanje je, kje so razlogi, da izgubljam glasove in učinkovitost, kje smo tudi sami zgrešili, da se to dogaja. Gotovo ni dovolj iskati razloge v krizi sistemov realnega socializma, saj je ljudem jasno, da smo mi že zdavnaj drugačna stranka, kot tiste na vzhodu, kot je ljudem janso, da smo tudi kot KPI prispevali za velike reformistične procese, ki smo jim pričeli v tistih sistemih. Razlogi za naš zastoj v Italiji so predvsem v tukajšnjem sistemu, ki je v tolikšni meri zamoril politiko in jo spremenil v surovo sredstvo oblasti, to je v sredstvo, ki obravnava družbene in človeške materialne in duhovne dobrine ter vrednote kot trgovsko blago za medsebojno izmenjavo, za urejanje predrankarskih odnosov s kupoprodajno logiko. Ta sistem je postal še prava kombinacija škatal in škatalic oblasti, katere si delijo KD, PSI in njih manjši zavezniški; v tem sistemu niso več možne — kot kaže — ne večje ne manjše reforme, v družbi pa rastejo stare in nove potrebe ljudi, ki ne dobijo odgovora. To oddaljuje ljudi od politike, pogloblja se razkol med državljani in strankami, s slednjimi so ljudje povezani samo na osnovi zelo konkretnih interesov oziroma uslug. In kljub vsemu smo tudi kot KPI vključeni v ta sistem, ki nas je do neke mere potegnil za sabo. Res smo in še predstavljamo komunisti veliko jamstvo za obrambo demokracije, smo velika sila, ki preprečuje, da bi oblast ravnala še slabše, a to ne zadostuje.

Potrebna je večja učinkovitost, da ta sistem res stresemo in ga utegnemo spreminjati v smeri večje demokracije, enakosti, enakopravnosti in svobode ljudi. To je gotovo želja in ambicija

velikega števila državljanov, števila, ki je višje od tistega, ki odda svoj glas KPI. Od tu tudi veliko število novih stank in volilnih formacij na levi, od tu vedno višji odstotek volilcev, ki ne grejo več na volišča, od tu številna gibanja brez prave organiziranosti, ki pa izražajo sodobne potrebe in probleme družbe. Zaradi te razpršenosti levičarskih sil in formacij, ki izražajo nezadovoljstvo s tem načinom vladanja družbi, ni pravega učinka in sedanja oblast je videti nepremakljiva.

Spričo vsega tega in spričo izrednih dogodkov v vzhodni Evropi, ki spreminjajo "strukturo" sveta ter zahtevajo novo vlogo evropske in svetovne levice, je tov. Occhetto iznesel predlog za tolikšno spremembo partije, ki naj odpre proces za osnovanje nove, široke politične formacije na levi v Italiji. Gre za predlog, ki je revolucionaren v modernem smislu, saj je njegov cilj stresti in spodnesti ta statičen in utesnjevalen strankarski sistem; njegov cilj je organska povezava resničnih levičarskih sil, ki so danes rastresene, a morajo prej ali slej vendarle uspeti v alternativni; predlog predstavlja gotovo izziv za vse levičarske sile, tudi za PSI, ki je vpletena v ta sistem oblasti, kateremu se je prilagodila in ji doslej sploh ni uspelo zasuka-ti stvari v smeri reform.

Seveda, predlog, ki ga je po dolgem zgodovinskem razvoju osvojila večina Centralnega komiteja, je sedaj v razpravi v partiji na vseh ravneh. Nujna je poglobljena, potrpežljiva in široka razprava, saj le ta lahko privede do umirjene odločitve tovarišev. Žal je razprava začela nerodno prevsem zaradi tega, ker so časopisi in televizija zreducirali stvar ne spremembo imena in to napihovali. Projekt pa je v resnici dosti večji in daljnosežnejši, nas in druge sili, da gledamo naprej, saj komunisti ne moremo dancs osmišljati svojega obstoja in angažiranosti le s tem, da se oziramo nazaj. Lastne preteklosti gotovo ne bomo zavrgli, ne zatajili, saj nam je prav doslej prehojena pot omogočila, da smo daleč prišli do tega predloga, ki predstavlja razvoj naše politike. Danes moramo tudi mi, ne da bi se odpovedali svojemu posodobljenemu svetovnemu nazoru, v taki meri znati spreminiti svoj način dela in obliko miselnosti, da bomo lahko lažje sodelovali z drugimi in med sabo kljub nekaterim razlikam v gladijih. Zato da bomo resnično učinkoviti v spreminjanju te družbe vsi tisti, ki z njo nismo zadovoljni in bi jo radi pravičnejšo, svobodnejšo in modernejšo. Razprava je v teku in odprta, tudi na straneh tega časopisa, saj mnenja niso enoglasna.

Miloš Budin

OSNUTEK MACCANICO - BIASUTTI

Manjšina naj oceni ali je zakon zadovoljiv

Bitka za zaščitni zakon se pravzaprav šele začela. S predložitvijo vladnega zakonskega predloga je namreč odpadel še zadnji izgovor za nadaljnje zavlačevanje postopka. Zato je, ne glede na nesprejemljivo vsebino (za katero nosijo odgovornost stranke vladne večine) sama predstavitev vladnega predloga nekaj pomembnega. Vladni osnutek bo sedaj romal v senat, točneje v komisijo za ustavna vprašanja, kjer ožji odbor že čaka naloga, da to besedilo uskladi, v kolikor je to mogoče, z besedili ostalih zakonskih predlogov. Formalno vzeto bo za podlago nujno veljal osnutek, ki sta mu botra minister Maccanico in predsednik deželne vlade Furlanije — Julijske kraji-ne Biasutti.

Ožji odbor komisije za ustavna vprašanja vodi domokrščanski senator Lombardi, v njem pa so tudi senatorji Micolini (KD), Guizzi (PSI), Dujany (UV), Spetič (KPI), Pasquino (Neodv. levica), Pontone (MSI). Njihova naloga je, da se pogovorijo o vseh možnih popravkih in o njih sklepajo. Pri tem so, seveda, možna razhajanja in glasovanja, v katerih odloča večina. Če obstaja politična volja pa so možni tudi kompromisi, da se ustvari ob novem besedilu zakona čimvečje soglasje.

V zgodovini italijanskega parlamenta je doslej veljalo načelo, da so pri uresničevanju ustavnih načel poiskali soglasje tistih strank, ki so sooblikovale ustavo. To so predvsem demokristjani, socialisti in komunisti. Prišlo je torej do dogovarjanja med vladno večino in opozicijo in iskanja stičnih točk.

Izredno velike važnosti je torej, ali bodo to nenapisano načelo uveljavili tudi na primeru zaščitnega zakona za Slovence, ali pa bo obveljal trdni dogovor med silami petstrankarske vladne večine. Prav tako je važno, kolikšen bo vpliv krajevnih dejavnikov in še posebej koalicije, ki vodi deželno vladno Furlanije — Julijske kraji-ne, kajti že prvi poseg predsednika deželne vlade Biasuttija v Rimu dokazuje, da je ta vpliv kvaren in teži k najbolj restriktivnim rešitvam.

Komunistni smo večkrat poudarili, katera so izhodišča za zadovoljiv kompromis in torej tudi naše soglasje. Zakon mora nuditi vsem Slovcem v 35 občinah od Milj do Trbiža enake temeljne pravice in možnosti. Ob nespornosti teh pravic je možno razpravljati o večji ali manjši intenzivnosti ali postopnosti njihovega uveljavljanja, pri čemer pa mora biti manjšina soudeležena pri izbiri. V vsakem primeru pa za-

kon ne sme pod raven, ki jo je določil osimski sporazum, to je raven ukinjenega in neveljavljivega posebnega statuta londonskega sporazuma iz leta 1954.

Razumljivo je, da pripada samo manjšini končna ocena o tem, ali je dosežen kompromis zadovoljiv.

Izkušnja zadnjih dni pa jasno kaže, da bo bitka za izboljšanje predloga Maccanico-Biasutti zelo težka in ostra.

DVE LETI IN POL ZAVLAČEVANJA

Vladne stranke so počakale, da je mandatna doba parlamenta prišla do polovice, ne da bi se lotile vprašanja zaščite slovenske manjšine. Pri tem so nas tolažile z občasnimi obljubami in namigovanjem na možno rešitev finančne stiske naših glavnih kulturnih ustanov. Računale so predvsem na znano slovensko potrpežljivost.

Mnogi so pri tem očitno blefirali, predvsem Biasutti, ki je poldrugo leto širokoustil o nekem omizju in uravnovešeni zaščiti. Najrajši se je s temi obljubami postavil v Ljubljani, v krogu Alpe Jadran ali pred slovensko publiko. Na

■ Nadaljevanje na 4. strani

NA ROB PREDKONGRESNI RAZPRAVI V SKGZ

Ponosno v novi čas

Žas pred občnim zborom je za tako neenostavno in slojevito organizacijo, kakršna je SKGZ, dragoceno obdobje demokratičnega napajanja njenih vodstvenih teles in utrjevanja njihove narodnopolitične zasidranosti med kolektivnimi člani ter v mnogovrstnih območjih njihovega delovanja. Priložnost, ki jo tako obdobje nudi, pa je mogoče zapraviti po dveh stranpoteh: bodisi z zgolj formalistično pripravo in izpeljavo občnega zbora, bodisi s preširokim, sociološko analitičnim zajetjem, ki bi narodno politično sintezo prepustil preohlapno odmerjenim časovnim rokom. Slednji odklon se mi v današnjih razmerah zdi nevarnejši.

SKGZ je — hočeš, nočeš — genetsko zapisana uspehom in neuspehom realsocialističnih izkušenj, pa čeprav skozi prizmo jugoslovanske "krive vere". Zdajšnje burno vretje na evropskem vzhodu seje tostran vse bolj rjavče in razparane zavese več dvomov, kot novih dognanj. Tudi lastne preteklosti ni SKGZ doslej še postavila na rešeto kritičnega zgodovinopisja, da bi v sebi utrdila trezno zavest pokrajini, ki jih kaže zapustiti, in poti, ki jih velja ubrati.

V resnici pa ne gre zgolj za psihološki občutek odpavljenosti in prepuščenosti samemu sebi. Tu so še stvarni gospodarski in politični interesi, ki neizprosno gnetejo družbo ob meji, tu so se kulturno politične silnice, ki dokaj enosmerno vejejo skozi tukajšnji prostor. Kratkotrajni mit policentričnega, samoniklega brstenja italijanskega gospodarstva je pustil za sabo trdo resničnost kolonizirane gospodarske periferije, pač bojišča za prevlado petih, šestih vefefinančnih mogočnejšev. Tudi manjšinsko gospodarstvo ni dovolj majhno, da bi smelo upati v varno in nedolžno plavanje na površju takih valov. Tem manj v pogojih hude gospodarske in politične šibkosti matičnega zaledja. Hkrati je v politiki barantanje glasov z ožjimi ali enostranskimi koristmi marsikod razmajalo solidarnost narodno političnih interesov med Slovenci v Italiji.

In vendar ni nikjer zapisano, da je avtonomnosti manjšine usojeno, da jo te razpetosti in pritiski strejo. Tudi danes jim lahko — kot v usodnih trenutkih zgodovine — uspešno kljubuje z notranjo povezanostjo, s pravočasno odzivnostjo do okolja, s smotno politiko zavezni-

teve. Seveda je zanj ključnega pomena, da si zavezništva svobodno izbira na temelju skupnih ciljev in občin družbenih koristi. Vsiljena ali vsiljiva zavezništva se kaj kmalu sprevačajo v podložništvo. To mejo med zavezništvu in položništvom pa je SKGZ doslej znala obvarovati pred sumljivimi vdori in snubljenji. Seveda pa mora politika zavezništve pazljivo oprezovati za novostmi, premiki, novimi priložnostmi.

V času propulzivnosti jugoslovanske herezije se je SKGZ — res da nepremočrtno — vendarle uveljavila, kot oporišče neke pluralne, protidogmatske levice. Nekdaj v sebi sprta in razklana, do vernikov prezirljiva levica med Slovenci v Italiji je od Trsta do Benečije znala razpreti prostor za kolikor toliko sproščeno dialektiko znotraj tradicionalne levice, med njo in novo levico, med verniki in neverniki.

Za FJK to ni zanemarljiv dosežek. Upam si celo trditi, da je dialektika na levici znotraj SKGZ sorodnejša vodilnim sredinam diskusije na levici v Italiji in Evropi kot pa splošna raven odnosov na levici v naši deželi. Temu izročilu lahko ostane SKGZ ponosno zvesta, če mu bo seveda znala biti kos v novih, naglo spreminjajočih se razmerah.

OCCHETTOV PREDLOG

Moramo spremeniti pravila igre da zagotovimo bodočnost naši manjšini

Priznam!

Tokrat sem tudi sama kriva, da je DELO izšlo za zamudo. Tovariši so me prosili za prispevek, samo kako izliti na papir vse misli, vse občutke, vsa razmišljanja teh burnih dni. Kot vsak komunist v tej državi se sprašujem, iščem neke resnice, predvsem v sami sebi, si skušam izbistriti neka stališča. In to še zdaleč ni lahko!

In prva ugotovitev je prav ta: Occhettov predlog je prisilil milione ljudi, da se zamislijo ne samo o "ideologiji", kot nekaj vzvišanega, kot nekaj, ki je izven nas, temveč predvsem o današnjem času, o naši prisotnosti v družbi o našem vsakdanjem političnem delu.

In prav v tem obdobju smo doživeli, da je ministrski svet odobril vladni osnutek o zaščiti sloven-

ske manjšine. Negativen, v nekaterih postavkah, celo za Slovence nesprejemljiv zakonski osnutek, ki pa je kljub temu izzval odklonilna stališča nacionalističnih krogov v tem mestu. A ni to, ki preseneča, ki žuli. Problem je v tem, da so stranke, ki se jim pravi "demokratske" Liste, ki so tak zakonski osnutek snovale in ki ga sedaj krčevito hranijo v imenu sožitja, v iskanju "kompromisa" prav med najbolj zakrnjenimi silami in pravicami Slovencev! Ob vsem tem, pa na žalost, ni videti nikakršne reakcije iz strani tistih, predvsem italijanskih krogov ali posameznikov, ki so prav gotovi in resnični demokrati. Kako je prišlo do tega? Sama mislim, da prav to vprašanje odpira možnost za pretok razmišljanja med Occhettovim predlogom in našo stvarnostjo,

oziroma, kako lahko vplivajo spremembe v komunistični partiji na slovensko vprašanje. Kljub temu, da se zavedam, da ni ne receptov, ne resnic, ne gotovosti, ki nam bi pomagale pri tem razmišljanju, vsekakor bi želela le nekaj v tej zvezi poudariti. Minilo je že leto odkar sedim v občinskem svetu. V tem obdobju sem z drugimi tovariši predstavila celo vrsto vprašanj, inerpelacij, resolucij, da bi se v občinskem svetu sprožila demokratična diskusija o slovenskem vprašanju v tem mestu, o sožitju, o civilni obliki življenja. V demokratični instituciji, kjer naj bi se odvijalo demokratično soočanje med večino in opozicijo pa vladajo nedemokratični odnosi, kjer je celo možnost diskusije zatrta. In to v našem, malem občinskem svetu! Mehanizem na vsedrjavni ravni je pa enak.

Tak politični sistem, je ustvaril lažno sliko in predstavo, da so lahko samo stranke nosilke nekih družbenih interesov. Istitucije, kot organiziran sistem demokratične družbe so tako zašle v globoko krizo. In tudi ne vidim, kako iz te situacije. Komunistična partija je, če se povrnem na slovensko vprašanje, vedno, dosledno skušala dati svoj doprinos, da bi se ta problem rešil čimbolje. V tem sistemu pa je to delovanje izredno težko. Occhettov predlog upira pa le nove možnosti. Sama ga ocenjujem, ne kot odstop od načelnih vprašanj, nasprotno, kot iskanje poti, da se bodo ideali pravičnosti, strpnosti, svobode zares uresničili, kar to danes ni, česar ne bo mogoče doseči, če se ne podre ta politični sistem, ki se imenuje "demokratičen", ki pa v

resnici tak ni. In prav Slovenci, ki živimo v tem delu sveta moramo sedaj voditi račune s to lažno demokracijo.

Če je načrt komunistične partije ta, da uresniči pogoje za spremembo pravil politične igre, vrni institucijam bistveno vlogo, prenesti v družbo bistvene probleme demokratizacije odnosov, je tu prostor tudi za moje nadaljnje delovanje, kot predstavnica neke stranke, ki ima pogum, da ta proces sproži najprej pri samo sebi in kot Slovenka, ki ne more več dopustiti da bi bodočnost njenih otrok slonela le na političnih računih ene ali druge stranke, ene ali druge struje strank. To je vendar vprašanje, ki zadeva celotno družbo in pravil, ki si jih hoče postaviti.

Anamarija Kalc

BREZ ZAMERE

Še nekaj pikrih...

DOLHAR, BRATUŽ? JIH NI

Na seji rimske vlade, ki je sprejela Maccanicov predlog za "zaščito" Slovencev je predsednik deželne vlade Biasutti dosegel, da se iz osnutka izločijo Kanalska dolina, Režija in Podgora na Goriškem, češ da "tam sploh ni Slovencev".

Predsednik stranke "Slovenske skupnosti", ki aktivno podpira Biasuttija in njegov odbor, je dr. Rafko Dolhar, doma iz Trbiža v Kanalski dolini. Njen dolgoletni deželni tajnik, sedaj pa vodilni predstavnik na Goriškem je prof. Andrej Bratuž. Njegovega očeta, glasbenika Lojzeta Bratuža, so fašisti zverinsko ubili v rojstni Podgori.

Če predsednik Biasutti tega ne ve, bi bil že skrajni čas, da ga kdo pouči. V nasprotnem primeru lahko sklepamo, da je namenoma hotel užaliti voditelje "Slovenske skupnosti" in njihova najgloblja čustva, saj je zanimal celo njihov obstoj. Ali ni to nedopusten dokaz prezira?

Bo SSK še naprej podpirala predsednika Biasuttija in njegov odbor? In če je izločitev Podgore zares zahteval goriški župan Scarano, kot daje

slutiti pismeno vprašanje socialističnega svetovalca Waltritscha, ali bo Bratuž še naprej ostal na svojem mestu občinskega odbornika v Scaranovi upravi? Kot pravi pregovor: "Kdor ponižuje se sam, podlaga je tujčevi peti."

IZLOČENI, IZOBČENI...

Italijanska vlada predlaga, naj bi Slovenci uživali določene pravice samo v Dolini in na Krasu. Sedaj razumemo, kako dragocena nam je bila levičarska občinska uprava v Miljah, ki je postavila pred svoje vasi dvojezične napise. Upati je, da si jih novi župan ne bo upal odstraniti! Sedaj nam je tudi jasno zakaj nekatere tako moti slovenščina v Šklednju. In zakaj so bili Slovenci v Lonjerju tako pogostoma tarča fašističnih napadov.

Naj to mirno prezremo, potrpiamo? Kaj poreče slovenski predsednik rajonskega sveta za Sv. Ivan, Podlonjer, Lonjer in Katinaro? Ali ni absurd, da je iz zakona o zaščiti Slovencev izločen edini okraj, kjer še imamo

slovenskega predsednika? Črna pika tudi Pečeniku, če je na to pozabil, ko je bil pri podpredsedniku vlade Martelliju, saj je svetoivanski predsednik njegov strankarski tovariš in ne samo soimenjak slovenskega senatorja.

PR KOT "PROPAGANDA"

PR ni samo kratica radikalne stranke Marca Pannelle (in Willerja Bordona), je tudi udomačena kratica za "public relations", pomembno zvrst sodobne komunikacijske znanosti, ki smo ji nekoč v prakomunizmu pravili "agit prop", agitacija in propaganda. Ker pa "agitacija" pomeni tudi sproščati ljudska gibanja in dejanja, ostane PR še najbližja propaganda "tout court", kot bi rekel Bogo Samsa, ki ni samo socialist, ker je tudi poliglota.

Slovenski socialisti so zadnje čase zganjali veliko PR, kot ve vsak, ki vsak dan bere PD. Pozabili pa so, da tudi reklama ne sme pretiravati. V zavzemanju za "slovenske pravice" pa se je tresla gora, rodila pa se ni niti rahitična miška.

Pred dobrim mesecem je slovenska komisija PSI napovedala, da bo od podpredsednika vlade Martellija zahtevala izboljšanje vladnega zakonskega predloga za zaščito Slovencev. Vest je bila seveda objavljena v ustreznim poudarkom. Potem dolgo nič, do predvečera vladne seje. Tedaj je delegacija PSI odpeketa v Rim, vzela s seboj predsednika kraške gorske skupnosti Pečenika in Martelliju rekla, naj zahteva izenačenje beneških Slovencev s tržaškimi in goriškimi. Vse lepo in prav, a kaj, ko vladni predlog goriškim in tržaškim Slovincem v bistvu odkrka temeljne pravice povsod tam, kjer niso večina.

Tako z vladne seje ni prišlo nič konkretnega. Le seznam občin v videmski pokrajini so skrčili za Trbiž, Naborjet—Ovčjo vas, Tabela, Režijo in Gorjane....Resnici na ljubo, ne na zahtvo PSI, a s soglasjem podpredsednika Martellija in drugih ministrov. Klav začetek. Upati je, da bo slovenska komisija PSI odslej bolj skrbela za zadržanje svoje stranke v parlamentarnem soočanju in manj za PR. Kajti sedaj ni več časa za propagando, ker smo pri stvari. "Hic Rhodus, hoc salta", bi rekel latinist Bogo Samsa.

■ V nedeljo 3. novembra je moški pevski zbor Vesna slovesno proslavil 40. letnico delovanja.

KRIŽ

Občina prezrla zahteve naših ljudi

V Križu že tečejo priprave za razne prireditve ob 45-letnici Osvoboditve, ki bodo na programu prihodnje leto. Osrednja proslava bo spomladi, ko bodo med drugim odkrili spominsko tablo na pročelju hiše, kjer je živel Josip Tence—Černetov. Pokojni je bil predsednik prvega vaškega odbora Osvobodilne fronte in duša antifašističnega gibanja v vasi vse do oktobra leta 1944, ko so ga Nemci aretirali in ga zaprli v Coroneo. Od tukaj so ga 15. oktobra istega leta odpeljali v zloglasno taborišče smrti Duchenhwald, kjer je zaradi mučenja in izčrpanosti umrl 12. marca 1945. Bil je namreč že prej težko bolan in ni zmožal trdega življenja v taborišču. V partizanih so umrli tudi njegovi trije bratje Ferdinand, Ivan in Mario. Kriški komunisti smo v prvi osebi angažirani pri teh pripravah. Zastopani pa smo tudi v vaškem koordinacijskem odboru, ki bo izvedel razne prireditve in pobude ob tej priložnosti.

V občinskem rekratoriju Grego je bila medtem pred kratkim javna skupščina zahodnokraškega rajonskega sveta, ki je bila posvečena načrtovani reviziji občinskega regulacijskega načrta, predvsem kar zadeva tako imenovana produktivna področja. Svetovalsko skupino KPI je na predsedniški mizi zastopal načelnik Slavko Štoka. V razpravo so

posegli tudi mnogi vaščani in člani naše sekcije, ki so opozorili, da kljub obljubam in obvezam, tržaška občinska uprava zanemarljivo zahodnokraško področje. To velja tudi za javne upravitelje in odbornike občinske PSI, ki so se v naši vasi bahali, kaj so vsega naredili in kaj bodo še naredili za razvoj tržaškega Krasa. Tudi oni so doslej samo obljubljali, na konkretna dejstva pa še čakamo. Občina je na skupščino "pozabila" poslati svojega prevajalca, čes da ni šlo za uradno sejo rajonskega sveta. Predsednik Buseti (PSI) je govoril v italijanščini, skupščina pa je v glavnem potekala dvojezično, tako da ni bilo večjih težav in nesporazumov. Le predstavnik Liste za Trst je "iz protesta" zapustil dvorano, v kateri pa ga ni nihče pogrešal. Svoj omalovaževalen odnos do slovensčine in do Slovencev je občina pokazala tudi, ko je v vasi postavila enojezične smerokaze, seveda le v italijanščini.

Nekdo jih je nekaj dni kasneje pomazal. Mi razumemo ogorčenje, smo pa zato, da bi take protestne akcije imele politični značaj in da bi jih izvedli javno ter ob belem dnevu. Tako akcijo bomo predlagali tudi drugim vaškim organizacijam in strankam.

Sekcija KPI
J. Verginella-Križ

OB SVEŽI GOMILI

Mariji Cesar v slovo

Preminula je pred kratkim Marija Cesar Fon — Jagoda. Starejši bralci našega glasila so jo dobro poznali, saj je z uredništvom "Dela" dolgo sodelovala. Tovarišica Jagoda je stopila v partijo leta 1945, vendar se je vključila v antifašistično gibanje že mnogo prej. Zaradi njene dejavnosti so jo nacifašisti tudi preganjali in končno so jo poslali v koncentracijsko taborišče v Nemčijo.

Po končani vojni se je vrnila v naše kraje in se je zelo zavzeto oprijela dela v vrstah Komunistične partije in v množičnih organizacijah. Z veliko vnemo se je zlasti udeleževala v kulturnih organizacijah in opravila mnogo prosvetnega dela v krožku "Ivan Cankar" pri Sv. Jakobu ter v osrednji slovenski kulturni organizaciji v Trstu.

Življenjski tovariš ji je bil Luigi Fon, dolgoletni antifašistični borec in politični preganjenec, ki so ga nacifašisti zverinsko mučili in, tudi njega, poslali v koncentracijsko taborišče v Nemčijo. V njem, ki je bil tudi dolgoletni član Komunistične partije, je tovarišica Jagoda imela močno oporo v vsakodnevnem prizadevanju za priznanje slovenskih pravic ter v boju proti asimilaciji Slovencev v Italiji, saj je bil tovariš Gino, Italijan po rodu, vdan zagovornik slovenske manjšine v Italiji.

Z odhodom tovarišice Jagode izgubljamo ne le predano borko, ki je dala svoj doprinos v vrstah KPI dokler je mogla, temveč tudi zavedno kulturno delavko. Zato je njena izguba močan udarec ne le za komuniste, temveč za vse Slovence v Italiji.

Jelka Gerbec

ZGODOVINA

Pogled v desetletja naših neizrabljenih priložnosti v Trstu

Morda je potrebna le beseda o tem, da se za Trst močneje odpre svet na jugu Karavank, pa tudi severno od Karavank po letu 1360, ko poznejši trojni grofi in knezi Žovneško — Celjski s svojim senjorjem in zavezniki odpravijo svetno oblast Ogleja. Že 1382 mora Trst pod Habsburžane, kjer pa le obdrži mnoge poteze mestne suverenosti. Slede stoletja do merkantilnega prevala iz osemnajstega stoletja v devetnajsto. Silovit je zagon za časa vlade Marije Terezije in po terezijanstvu. Napoleonstvo in trikratna okupacija pristanišča pomenita trgovski nadzor nad Slovenijo, Avstrijo itd.

Vesela Anglija je Napoleonu odgovorila s pomorsko blokado vseh pristanišč Ilirije. Tako Francozi Trstu gospodarsko niso veliko dali; omogočili so mu le kulturni razcvet v italijanstvu. Zahodnjaški sunek je Trstu jemal dotedanjo značilnost "città cosmopolita". Zgodovinar Rossetti piše, da so Triestini sprejeli 1813 odgon Francozov in povratek Avstrijcev "kot sovobodo, kot mir in trgovinstvo...", ki je v pristanišču, na tržišču in borzi stara narečja zamenjalo s knjižno italijanščino.

Čas po vojni kje bil tak, kot je vedno po vojnah: zdravljenje ran in vrtoglav vzpon v gospodrstvu. Promet v tonah kaže, da ga tudi revolucija leta 1848 ni zavrila. Zato bi lahko obdobje po letu 1850 — ali polnih štirideset let — imenovali obdobje naših neizrabljenih priložnosti. Tako je bilo vse do okoli leta 1890, ko smo odkrili zamudo. V teh štiridesetih letih smo prezrli pravnje urice v Trstu. V tem so bile v Celovcu še naše izmikajoče se Atene. Na videz najslabša točka, Maribor, pa je s Slomškovim prenosom škofije leta 1859, v času absolutizma, utemeljila Slovincem edino zmago, pridobljeno s smotrno pametjo in tihim aktivizmom, v prvi vrsti duhovnikov.

V ozemeljsko — družbeni (ne) povezanosti, ako je kritično preverjena, je prostor gotovo ena najbolj zanesljivih opor za oceno možnosti in nemožnosti uveljavljanja. Krajevno jezikovni premiki so najboljši pokazatelj politične moči in kljubovalnih dejavnikov. Naš preplašeni intelektualci je večkrat zavrgel to vodilo. Prav v letih, ko se je Slomšek s svojimi zastrtimi "nazadnjaškimi" zavezništvi vkopaval v severni mestni trdnjavi, Mariboru, so se odpirale južne možnosti. Čas je terjal, da se "naprednjaki" zasidrajo v Trstu, v srcu monopola prometnih žil in denarja, podobno kot so se Judi in Grki. Pa tudi srbska občina okoli svoje velike bazilike San Spiridiona /Dušana/ ob Ponterossu.

Naša "prva" lastovka v Trstu je bila pozna. Od pomladi 1861 do jeseni naslednjega leta je bil program slovenske proze Fran Levstik tajnik mlade tržaške čitalnice. Ni bil mravlja s Slomškovo naravo. Ni zdržal v mestu ali ni znal pognati korenin v krogu nekdanjega gostitelja misijonarja Barage, trgovca z železnino Slovenca Župančiča, v judovski hiši na Korzu. Krog našega kapitalista Kalistra pa je Levstiku celo ponujal denar za nov časopis,

ki naj bi se imenoval: "Naprej".

Takšen meščanski časnik "Naprej" bi lahko, v naglo razvijajočem se pristaniškem okolju, delal čudeže za moderno prekolonizacijo. V višku izseljevalnih valov pa je bil tudi nujen kot usmerjevalec in utrjevalec Slovencev v Trstu. (Le — tu bi se nemara lahko vkoreninil listic Pavliha; — na Dunaju se, kot vemo, ni mogel...)

Kar večkratni šok pretrese novejšega proučevalca ob ugotovitvi, da se je v letu Levstikove odpovedi urednikovanju v Trstu (1861) rodil irendentizem. Velikotitalijani so se tako našli in poiskali svoje duhovne usmerjevalce. Najprej je nastopil bojeviti časnik L'Indipendente...Leta 1881 ustanovi Jud Teodoro Mayer Il Piccolo. Po vzoru dunajskega lista Die Presse je oznanjal svetovljansko "prilagodljivi" irendentizem — ali zlivanje na račun solivancev (kot je še kje v modi). Dejstvo je, da slovenska škofijska in hkrati časopisna mariborska inačica ni našla nosilca v Trstu... (Mesto smo dejansko izgubili v šestdesetih letih devetnajstega stoletja, ne pa 1918!..)

Pač nazorno opozorilo: časnikarska in književna dejavnost v najširših povezavah res neposredno ne premikata življenja, posredno pa ga — ali pa ne, če ni v pravem času na pravem mestu pravega človeka, kot kaže Levstikova napačna izbira mesta bojišča. Osem let po zatonu Pavlihe je naš tragični kulturni delavec in neuspešni politik sam zapisal: "Dunaj mi je perutnice zlomil..." Ne tuja prestolnica sama po sebi, ampak tisto, kar tuja sredotežnost vedno obljublja, pa nikoli natanko ne poravnava! Ali je k tovrstni španoviji potreben še kakšen gospodarsko odsviten odstavek? Očitno je vse na dlani! (Brez špekulacij na "če" je mogoče preveriti že s tem, da bi bili bolj zasidrani v Trstu, ako bi tam izšle vse štiri številke Pavlihe.)

Posledice, kakršne so, slabe ali dobre, povedo le drobce, če ni poglobljenih vzročnih osvetlitev. Že v prejšnjem stoletju (1781) je dunajski Habsburžan (sin cesarice Marije Terezije) Jozef II. razglasil tako imenovani patent verske strpnosti. Katoliška cerkev je zgubila mnoge privilegije! Mimo protestantov so tudi Judje dobili pravico do verskih opravil — tam kjer so bili že nepretrgano naseljeni: v Trstu, Gorici, Prekmurju. S patentom pa niso bili preklonjeni odloki iz let okoli 1500, ko so se morali Judje na hitro kristjanizirati ali odseliti iz vseh slovenskih kronskih dežel v bližino Dunaja itd. Ostali so le v Gorici, Trstu in Kopru! Pravico do vrnitve so dosegli šele 1867! Po stoletnem ovinku so se vrstile nekatere rodbine. Dopolnile so se z rojaki iz Galicije itd....Aškenazi so vsi govorili (jidis) nemško! Zlasti je pomembno, da se je izredno pomnožila stara skupnost v Trstu, celo v Celovcu, Mariboru, Radgoni (stari), Ptujju in Ljubljani. (Tukaj so pozno ustanovili svojo judovsko občino, šele leta 1945).

Ponovno naseljevanje Judov, ki so v javnosti le nemško ali laško govorili, je seveda sprožilo mno-

ga nezadovoljstva že spričo tega, ker so za Slovence domala delovali jezikovno in še posebno denarno povsem sredobežno. Bili so dejavniki multinacionalnega kapitala, bančniško zasidrani zunanaj slovenskega dosega. Spričo vrste nesporazumov (tudi tragično nepotrebnih razglasij) so bila prisotna navzkrižja in očitki v dnevni politiki, celo pri J.E. Kreku... Odveč je stvari za nazaj preveč hudo vsak sebi — pa četudi večkrat skoraj v istem čolnu! Zemljepisni (ob podrobnejši sestavini: gospodarsko geostrateški) položaj naših dežel s Trstom pa so neredko znali izrabiti le Judje in s tem pobrati sadove "mednarodne diferencialne rente" ali prostorsko pogojenega bogatenja in uveljavljanja v konjunkturicah po zmagi nad Napoleonovimi vojskami.

Po raznih prehodnih vojnih sovražnostih je v teku druge polovice stoletja, na novo vzcvetovala domala modernejša industrija. Ob tem je pešal stari način obrtne dejavnosti. Do prvega križnega poloma je prišlo maja 1873. Letnica je važen primerek ob nadaljnjih cikličnih slabostih (1929, 1982) odzorevajočega kapitalizma.

Prva in dolgotrajna kriza ni Trsta — kljub konkurenci Reke — tako stisnila, kot je hudo prizadela slovensko kmečko srenjo. (Višek na vasi je dosegla okoli leta 1890). Neposredna posledica je bila v nepovratnem izseljevanju, namesto da bi ti zdomci organizirano pomagali krepiti središča, kot so bila: Radgona (stara), Maribor, Celovec, Beljak, Trbiž, Gorica, Tržič in zlasti Trst. Gospodarska kriza je vzela slovenski meščanskoliberalni misli vsakršni ustvarjalni polet! Zašpekulirala se je z avstrijsko liberalno birokracijo. Kljub počasni množitvi trdnih Slovencev v mestih so "naprednjakarsko" prihodnost dovolj usodno zakrnilo volitve 1877, ko se je avstrofilom posrečilo osvojiti kranjski deželni zbor.

Zaradi asociativne gibkosti je namerano treba ponavljati, da se naša daleč segajoča poteza pri Mariboru ni ponovila pri Trstu. Tu je ostala nepopravljiva praznina spričo odsotnosti v pravem trenutku! Skoraj do leta natančno, s tem ko je Slomškov kapital, z nenameravano pomočjo nemških liberalcev, začel osvajati Maribor, so italijanski leta 1861 dosegli večino v tržaškem mestnem svetu! Tamkajšnja mnogonarodna združba je dotlej živela povsem enakopravno. Z zmago laških liberalcev se je začelo značilno kapitalistično — družbeno izrivanje in preplavljanje našega življa v Trstu (in Gorici). Slovenski liberalci seveda niso zmogli taktično uspešne protigre. Ali samo v Tržaškem zalivu bi naše, nikoli sredotežno "naprednjakarsko" lahko doseglo zanesljiv gospodarsko kulturni razmah. S tem pa bi neizogibno presešlo ljubljansko zdravarstvo. Zamudniška dopolnjevanja v Trstu, ki so bila s pomočjo Čehov kar precejšnja pomoč, so bila le prepozna. Potreben bi bil družbeni načrtovalec že v Fustrovih letih ali vsaj ob Levstikovem umiku iz Trsta! Kmalu nato, posebno pa med letoma 1890 in 1910 je naraslo prebivalstvo od 176 tisoč

na četr milijona — zdrcenih v zaliv pod plazovitim kraškimi hribovjem.

Nekoč si bomo morali odgovoriti, zakaj je prepotraben predlog socialdemokrata H. Tume naletel na tako slab odziv. Leta 1904 je namreč zapisal: "Mi hočemo slovensko pravno fakulteto in pozneje celo vseučilišče v Trstu..." Ali štiri desetletja poprej ni — ob Levstikovih naprednjakih — zaživel slovenski "Naprej" in vse, kar bi se še lahko premaknilo po tej spodleteli sprožitvi; zato je zamrla tudi prihodnost! Te seveda ni, če ni/in kadar ni/ primernih minulih odskokov, ki bi jim sledila nadaljujoča dejanja.

Kozmopolitiki in vsakršni nepoznavalci naših premikov so se občasno celo "zamislili" ali imamo po domovinsko priseljevalni plati sploh kakšno opravico do Trsta? Ali zdaj, ko ne naštevamo, kaj vse smo temu emporiju vrednega dajali in posredovali, moramo iskati v prvi vrsti svoje več kot tisočletne korenine. Potem pa ne prezreti jezikovno najbolj nastopaskega in vpadljivega novega meščanstva, ki je bilo prišlo po letu 1700 gotovo iz Benetk (kakor tudi venecijansko govoreči Judje iz tamkajšnjega znamenitega geta!..)

Prišleške množice iz Furlanije so bile nehote pritegnjene v hkratno raznarodovanje samih sebe in še Slovencev. Kulturno slabo osredotočeni a številni priseljenci iz slovenskih dežel so sčasoma dajali celo takšne Srednjeevropejce, kot je bil Pravipavec (Cehovin) župan Manlio Cecovini! In koliko drugih tisočev smo na naglo odstopili ze pred Cehovinom? Kdor pozna judovsko zgodovino, bo takoj dodal: topili ste se zaradi tega, ker niste zmogli po judovsko folklorno nezaprtega geta.

To prepisno "konservativno", a tudi napredno osrediščenje je namreč bilo dovolj odprto za križna povezovanja — razumljivo ne zato, da bi se Judje izgubljali v tujstvu večjih. Slovenci od Trsta do Celovca in Radgone /stare/ pa so bili zunaj osebnostnega duhovno izročilnega jedra — zato smo bili še huje pod dvojnimi nakovalom: laškim in nemškim s hkratno razredno podrejenostjo...Topilniška šola, kakršno nam je dal Trst /in še kakšno mesto/ nam mora za vekomaj ostati v glavi. Dober učenec začetne napake kdaj pozneje iznajdljivo obrača v prihodnjo uspešnost.

Prav iz izkušnje, ki je nastala v širših devetdesetih letih prejšnjega stoletja, bi morali salomonsko uravnovežiti devetdeseta leta — tja v leto dvatisoč. Na izkušnjah slonečemu "zdaj vem" je prepotraben še iz davnine izhajajoči pogled in odločitev za dosego bolj trdne prihodnosti. Potem se ni več spraševati: sem, ali nisem. Sem, ker imam celo ob možnem atomskem "potopu" že za stoletja vnaprej preračunano prihodnost; zaupam v to barko, ker so vanjo vgrajene občasne hude ure. Samo iz svojega trdnega jedra se je mogoče resnično približati pristni tržaški mentaliteti. Nagosto izpričuje, da ima po judovsko neulovljivo duševnost najmanj polpetega naroda...Pri tem pa tak

sprepletenc neredko išče zavezništvo celo ne vedno samozaveznega Severovzhodnjaka.

Polpetonarodni Tržčan svojega Severovzhodnjaka zemljepisno in družbeno razvojno neizogibno potrebuje, da se ne bi v nedogled počutil tako ponesrečenega Italijana (un Italiano svogliato), kot je zapisal (še v dvajsetem stoletju) Quarantotti Gambini. Slovensko zgodovino pisje teh sprepletov prej ko slej ni odkrilo. Pisatelj Aaron Hector Schmitz (alias Italo Svevo) tudi ne. Morda pa jih je na pol Jud, na pol Slovenec (po dedu) Ferruccio Folkel, novo pero, ki je v literaturi začelo razstrupljati odnose med ljudmi vase tako zaljubljenih prebivalcev Trsta.

Trinajst let pred prvo krizo zrelega kapitalističnega gospodarstva (1873, poznamo pa že tretjo krizo), ali v času bivanja Frana Levstika v Trstu, je bila priložnost, da bi začeli odpravljati našo meščansko ahilovo peto, oziroma šibkost slovenske "napredne" meščanske prihodnosti. Potrebno je le malce preučiti tri trge na spodnjem Štajerskem. Prvi je Sentlenart v Slovenskih goricah, kjer so se nemcurji zagrizli v slovenskega aktivista kaplana Šrola. Drugi trg je Vitanje, kjer so imeli nemčurski liberalci občino in vse gospodarstvo trdno v rokah vse do leta 1918!.. Sočasno je treba vreči pogled na Vrnsko, ki je bil med trgi nemara najbolj slovenski. Kaj nam razkrije navedeni prelet? Liberalci (slovenski) so potrebovali pospeševalni večjemestni vlačilec, tako v gospodarskem kot kulturnem pogledu. Kaj takšenga pa je bilo v šestdesetih letih/in do tabovor/uresničljivo v Trstu, v barijanski Ljubljani seveda ne!

Nihče ne odkrije obljubljenega dežele ali mesta, tam kjer ga ni. Zato ga liberalni Slovenci niso mogli odkriti na Štajerskem, ker so se na tamkajšnjem ogroženem podeželju lahko vkopali le Slomškovo obarvani in sredotežni katoličani. Meščanski liberalci bi morali bolj načrtno v mesta in trge, tam pa pognati večji denarni obtok v svojih bankah itd. A ravno v Trst, kjer je lezel denar ob pristančju dobesedno po tleh, se niso pognali dovolj zgodaj in predvsem dovolj organizirano. Kdor trditvi še naprej ne verjame, naj si prebere spomine tržaško — poželanskega Juda Paula Parina. Tržaško in slovensko sprepletanost v šestdesetih letih prejšnjega stoletja zanimivo odpira, a ne zaključuje, v svoji knjigi: Untruegliche Zeichen von Verandring/Neizpodbitna znamenja spremembe — Leta v Sloveniji, Zuerich 1980.

Če se ustavimo ob Grafenauer — Baševi trditvi, da je Slomšek posredno "hromil liberalno meščansko gibanje", se je med tem menda že razkrilo, da gibanja ni hromilo nič drugega kot pomanjkiva strategija in nedomisljenost prvakov med "naprednjakari". Če bi v šestdesetih letih zmogli tržaško močnejši utrip slovenskega življenja, ki ga je z leti prve gospodarske krize poleg vseh drugih nadlog napadlo še strahotno izseljevanje najbolj gospodarsko ambicioznih in k mnogoterim poslovnostim naravnanih ljudi.

Manjšina naj oceni ali je zakon zadovoljiv

■ Nadaljevanje s 1. strani

zadnji vladni seji, ko je šlo zares pa je odvrnel masko in pokazal svoje pravo lice, saj prav njemu pripada zasluga za bistveno poslabšanje itak omejitvenega zakonskega predloga. Prvi Maccanico osnutek je javnost lahko brala letos pomladi, ko je vlada zaustavila postopek v senatu in napovedala svoj poseg. Minister Maccanico je tedaj sprejel slovensko delegacijo, nato pa sprožil pravo romanje najrazličnejših protislovenskih krogov. Tik pred volitvami je bil Miccanico osnutek neuradno objavljen, kar je sprožilo prvi val polemik. Slovenci in KPI smo že tedaj jasno povedali, da je vladni predlog preveč omejen.

Medtem je padla De Mitova vlada, ki jo je nadomestil Andreotti. Prišlo je do italijansko — jugoslovanskega vrha v Istri, kjer je bil dan večji poudarek italijanski skupnosti v Jugoslaviji, kateri so obljubili večjo gospodarsko samostojnost in ustrezno pomoč.

Tedaj se je Andreotti obvezal, da bo italijanska vlada čimprej predložila svoj predlog za zaščito slovenske manjšine in da se bo o njem predhodno pogovorila s Slovenci.

FINANČNI ZAKON IN MANJŠINE

Prava hladna prha je prišla že ob začetku jeseni, ko je vlada predložila finančni zakon in državni proračun za leto 1990. V njem namreč ni bilo postavke s kritjem potreb morebitne zaščite, da o možni pomoči manjšinskim kulturnim ustanovam sploh ne govorimo.

Komunisti smo takoj začeli bitko za spremembo finančnega zakona, čeprav ni imela v sami manjšini pravega odmeva.

V pristojnih senatnih komisijah smo naleteli na odločno nasprotovanje vladnih strank. Predlog o obnovitvi postavke je bil nekajkrat že zavrnjen, vendar smo vztrajali in pri tem potrpežljivo tkali niti sporazumevanja. Na določeno razumevanje (o ozadju kdaj drugič) smo končno naleteli pri skupini demokrščanskih senatorjev, med katerimi so bili bivši predsednik ustavnega sodišča Leopoldo Elia, furlanski senator Micolini in dalmatinski begunec Toth. Dogovor z njimi je omogočil, da je v finančnem zakonu sedaj postavka 34 milijard lir za obe manjšini za vzhodni meji in da je za leto 1990 predvidenih 10 milijard lir.

Iz te postavke bi lahko črpali sredstva za podpore manjšinskim kulturnim ustanovam (kot določa zakon za mejna področja), ki čaka na dokončno odobritev senata, potem ko ga je zbornica sprejela že pred poldrugim letom), kakor tudi kritje prvih stroškov zaščitnega zakona, če bi ga sprejeli pred koncem prihodnjega leta.

Brez potrpežljive akcije komunistov za spremembo finančnega zakona bi zahteva predsednika deželne vlade Biasuttija, naj se v zaščitnem zakonu predvidijo večja finančna sredstva, izvenela dokaj nesmiselno. Prav tako bi bila brezpredmetna pobuda socialističnega poslanca Renzullija o nekem posebnem zakonu manjšinskim kulturnim ustanovam.

KAKO JE VLADA SPREJEMALA OSNUTEK "MACCANICO - BIASUTTI"

Vest, da se bo Andreottijeva vlada lotila slovenskega vprašanja, je spo-

ročil minister Maccanico na seji komisije za ustavna vprašanja, kjer smo razpravljali o komunističnem predlogu, naj se poenostavi procedura za vrnitev izvornih slovenskih imen in priimkov, ki jih je poitalijančil fašizem. Predlog je izdelal goriški senator Battello in je služil tudi kot preizkus dobre volje vladnih strank. Minister je predlog sprejel, vendar je tudi predlagal, naj bi ga vključili v zaščitni zakon. Napovedal je, da ga bo vlada osvojila že v petek, 17. novembra.

Na očitek, da se je izneveril obljubi o predhodnem posvetovanju z manjšino je Maccanico odvrnil, da se sedaj mudi in bi bilo vsako zavlačevanje škodljivo. Ponovil pa je pripravljenost na konstruktivno soočanje v okviru ožjega odbora pristojne senatne komisije za ustavna vprašanja.

Medtem ko se je v senatu zaključevala bitka za finančno kritje morebitne zaščite, so se v Rimu zbrali socialisti iz naše dežele. Ti so na srečanju s slovenskimi socialisti že pred dobrim mesecem dni napovedali pobudo za izboljšanje Maccanicovega osnutka, a so nanjo pozabili do samega predvečera razprave v ministrskem svetu. Zato je podpredsednik vlade Martelli še tisti večer telefoniral Andreottiju in predlagal, naj bi slovensko vprašanje črtali z dnevnega reda, čes da je treba o osnutku še razpravljati.

V poznejšem razgovoru s predsednikom Andreottijem sem poudaril, da je treba Maccanico osnutek krepko popraviti in izboljšati, tudi v korist beneških Slovencev. Izrazil sem upanje, da bo v ministrskem svetu doseženo soglasje v tem smislu. Nesprejemljivo pa bi bilo vsakršno novo zavlačevanje. Zato sem izrazil tudi pričakovanje, da bodo socialisti zahtevali izboljšanje zakona tudi med parlamentarno razpravo, že v ožjem odboru za usklajevanje besedil.

Imel sem namreč neprijeten občutek, da bi odložitve točke dnevnega reda izpadla v Trstu kot koncesija Listi za Trst in protislovenskim krogom.

Res je ministrski svet naslednjega dne, na redni petkovi seji, osvojil Maccanico osnutek, ki je bil skoraj soglasno spremljen, vendar ne na pobudo socialistov, pač pa na zahtevo predsednika deželne vlade Biasuttija, ki je bil na sejo povabljen in je iznesel vrsto popravkov, o katerih se je baje dogovoril z ostalimi partnerji deželne koalicije. Biasuttijev poseg je krepko znižal izhodiščno točko vladnega predloga, saj je skrčil ozemlje, na katerem bi določene pravice veljale. Biasutti je namreč zatrjeval, da v Kanalski dolini, Režiji, na Gorjanskem in v Podgori sploh ni Slovencev, zato so te kraje črtali iz Maccanicovega predloga.

KAJ PREDVIDEVA OSNUTEK "MACCANICO - BIASUTTI"

V bistvu predlaga razdelitev Slovencev na tri kategorije, z ustrežno večjo ali manjšo ravnijo pravic, glede na to, ali živijo v mestih, predmestjih ali v okolici. Ločene pravice nudi beneškim Slovencem, katere imenuje "prebivalci slovanskega izvora".

Izhodišče tako zastavljene zaščite ni celotno naselitveno ozemlje slovenske manjšine, pač pa samo kraji, kjer smo Slovenci nedvomno v večini, kot je občina Dolina, tržaški in goriški Kras, Štandrež, Sovodnje in del Brd. Tu naj bi bila priznana

tudi javna raba slovenščine, kot so dvojezični napisi. V restriktivni interpretaciji bi samo tu imeli pravico do svojih šol.

Iz take zaščite bi torej bila izločena vsa mesta, kjer so v večini Italijani, kot Milje, Trst in Gorica, oziroma Škedenj, Katinara, Lonjer, Podlonjer, Rojan s Piščanci, Ferlugi, Baroklje, nato pa še Ronke, Zagraj, Ločnik, Podgora, Krmin na Goriškem.

Poleg te teritorialne omejitve so še nesprejemljive vsebinske predpostavke. Slovenski jezik ni enakopraven, pač pa se povsod poudarja, da služi le kot "prevod" iz uradnega italijanskega jezika. Nesprejemljiv je tudi poskus, da bi iz londonskega memoranduma (torej osimskega sporazuma) upoštevali samo to, kar je v skladu z osnutkom "Maccanico — Biasutti". O kakih družbeno-gospodarskih pravicah seveda ni niti govora.

Za Benečijo (brez Kanalske doline in Režije) pa vlada predlaga zelo medle pravice, ki kot naprimer pouk domačega narečja ali slovenščine, vendar le na izbiro staršev in po zapleteni proceduri.

POLITIČNI POGOJI BITKE ZA ZADOVOLJIVO ZAŠČITO

Scenarij tega, kar se bo naprej dogajalo, že poznamo. Objavi osnutka "Maccanico—Biasutti" bo sledila bučna kampanja nasprotnikov katerekoli zaščite, ki bodo skušali zaustaviti postopek usklajevanja besedil, v najboljšem primeru pa bodo skušali vplivati na vladne stranke (predvsem KD in PSI), naj ne popuščajo komunistom in Slovincem in ne sprejemajo zahtevanih izboljšav zakonskega besedila. Meje, ki jih je osnutek "Maccanico—Biasutti" bodo skušali braniti kot okope v prvi svetovni vojni. Pri tem ne bodo štedili z lažmi in izsiljevanjem. Deloma bo ta kampanja naročena, saj bodo v nekaterih krogih skušali z reakcijami javnega mnenja prepri-

OB SVEŽI GOMILI

Zadnji pozdrav tovarišu Valerju Bordonu

IZ GOVORA TOVARIŠICE JELKE GERBEC

Še enkrat je smrtna kosa udarila v naših vrstah in nepričakovano je za večno odšel naš dragi, nepozabni tovariš Valerio.

Z njim izgubljam o čudovitega tovariša in prijatelja, ki je vse svoje življenje posvetil skupnemu boju za demokracijo, za socialno pravičnost in za svobodo. Od njega se poslavljamo s težkim srcem in se ne moramo prepričati, da ne bomo več slišali njegove jedrnate besede, njegovega glasu.

Tovariš Valerio se je rodil leta 1928 sredi številne kmečke slovenske družine, ki je bila zelo zavedna.

Valerio in njegovi bratje so namreč sodelovali, čeprav zelo mladi, za časa ilegale in se udeleževali v vrstah Skoja in Osvoobodilne fronte. Valerio, kot terenski delavec je opravil veliko ilegalnega dela. Vsi vemo, kako je bilo takrat težko delovati na terenu, ko si imel nacifašiste in njihove ovaduhe stalno za petami. Tako je Valerio, kakor vsi drugi aktivisti, stalno tvegval življenje.

čati Slovence, da je to, kar ponuja vlada največja možna koncesija.

Verjetno je, da bodo vladni krogi skušali potešiti tudi samo manjšino z obljubami o večjih finančnih podporah in uresničitvijo 14 let stare zakonske obveze o slovenskem televizijskem programu.

Zato je potrebno, da celotno obdobje, dokler bo potekala parlamentarna bitka za odobritev zaščite uskladimo vse možne napore in pobude, ki naj pripomorejo k uveljavitvi takega vzdušja, da bo protislovenska kampanja nevtralizirana in osamljena.

Poudariti moramo, Slovenci in poštene Italijani, da spada zadovoljiva zaščita slovenske manjšine v okvir širjenja evropskih obzorji, ustvarjanja območja miru in sodelovanja. Vsiljevanje nesprejemljivih in krivičnih rešitev pa bi samo spodbujalo konflikte, ki so v nasprotju z epohalnimi spremembami na evropski celini. Berlinski zid se ruši in res ni mogoče, da bi ga umetno gradili na kraškem obronku in ločevali ljudi, ki govore isti jezik. Pregrade v družbi, ki naj složno ustvarja pogoje sožitja so kvarne za italijansko kulturo v veliko večji meri kot pa za nas.

Vzporedno s parlamentarno bitko bo namreč potekala bitka za javno mnenje pri nas. Odločilnega pomena bi širina, ki jo bomo znali ustvariti v zavezništvi, saj bo ta širina potrebna tudi pozneje, ko bo treba zaščito uresničiti v praksi. Nedopustno bi bilo, če bi kogarkoli izločali in odpisovali zaradi ideoloških ali narodnostnih presodkov. Potrebna nam je pomoč italijanske laične kulture prav tako, kot katoličanov. Enotnost nastopanja manjšine ne sme biti sredstvo oženja zaveznikov. Sicer razumljivo konkurenčnost med komponentni naše manjšine, tudi spricho bližajočih se pomladanskih upravnih volitev, mora po sili razmer zamenjati čim večji čut odgovornosti.

Motili bi se, če bi mislili, da leži sedaj vse breme boja za spremembo vladnega zakonskega predloga

samo na strankah in drugih političnih organizacijah, ali da jih mora koordinirati nekakšen osrednji štab. Potrebno je, da se v čimvečji meri uveljavijo ustvarjalne in kritične sposobnosti naše civilne družbe in vseh njenih izraznih sredin. Potrebno je, da se v krajih, ki jih vlada ni hotela vključiti v zaščitni okvir pojavi gibanje, ki naj združi manjšino in večino v skupno zahtevo o taki normativi, da bo obstoječemu sožitju in sodelovanju zagotovljen nemoten razvoj.

Odločilno bo obdobje tja do prihodnje pomladi. V tem obdobju bomo vsi postavljeni pred zrelostno preizkušnjo, kajti vedeti moramo, da sprejemamo odločitve, katerih posledice bodo čutili prihodnji rodovi. Tem ne moremo zagotoviti idealnih pogojev tega, kar smo doslej imenovali globalna zaščita, lahko pa pustimo vsaj odprta vrata in možnosti, da bodo v izboljšanih pogojih nadaljevali boj za uveljavitev pravičnih odnosov v tem kotičku Evrope.

(Rim, 20. novembra 1989)

Stojan Spetič

darovi in prispevki

Ob obletnici smrti moža Antona prispeva Gerlanc Bogomila s Proseka 10.000.— za sklad DELA.

V spomin na Venčka Krečiča daruje Marija Gembrini 10.000.— za sklad DELA.

Ob 16. obletnici smrti očeta in 91. letnici rojstva matere Marije Škerk daruje hčerka Gabriela Škerk Ferfolja s Proseka 50.000.— za sklad DELA.

Rebula Aldo iz Nabrežine kamnolomi prispeva 20.000.— za sklad DELA.

in odločno se je udeleževal boja za narodne pravice Slovencev v Italiji in se aktivno in konkretno opredeljeval proti asimilaciji slovenske manjšine.

Imel je lep glas in ko je nastal Tržaški partizanski pevski zbor se je navdušeno vključil v njegove vrste in se z vso vnemo trudil za vedno večji razmah te važne partizanske, antifašistične ustanove, ki je most in povezava med tukajšnjim prebivalstvom, ki vrši veliko kulturno poslanstvo in ki je obenem eden izmed naših stebrov tudi v boju za obstoj Slovencev in za ohranitev njihove identitete, kar je bilo Valeriju tako pri srcu.

Dragi Valerio! Smo tu, da ti izrečemo vso našo hvaležnost za kar si storil, za kar si dal za naš narod in za vse ljudstvo, za tvoj doprinos v splošnem prizadevanju za omikano sožitje.

Tebi dragi Valerio naš poslednji partizanski in komunistični pozdrav! Naj ti bo lahka domača zemlja!

Najgloblje sožalje ženi Milki in hčerki Milvi v imenu tržaških komunistov in uredništva "Dela".